

الله الرحمن الرحيم

باسمه تعالی
دانشگاه تهران

مجتمع آموزش عالی قم

پایان نامه کارشناسی ارشد

حقوق جزا و جرم شناسی

موضوع: 015787

بررسی جنبه عمومی جرم معاونت در قتل عمد

(تحلیل مواد ۲۰۷ و ۲۰۸ قانون مجازات اسلامی)

استاد راهنما: حجة الاسلام والمسلمین دکتر محسن رهامی

استاد مشاور: استاد محمد جواد فتحی

نگارش: حسین ابراهیم پور لیالستانی

مهرماه ۱۳۷۹

تشکر و قدردانی:

از اساتید بزرگوار راهنما و مشاور آقایان حجت الاسلام و المسلمین
دکتر رهامی و استاد فتحی که با نظرات خود در تدوین این پایان نامه،
سهم به سزائی را ایفاء کردند تشکر و قدردانی می‌کنم و موفقیت
چشم‌گیر آنان را در عرصه کار مقدس فرهنگی آرزومندم.

پیش‌گفتار

جرم همیشه توسط یک فرد ارتکاب نمی‌یابد بلکه گاهی حاصل فعالیت گروهی و همکاری دو یا چند نفر و در نتیجه یک جرم سازمان یافته است.^(۱) بزه قتل عمد نیز از این قاعده مستثنی نیست؛ یعنی گاهی در فرایند وقوع قتل عمد، علاوه بر مباشر، اشخاص دیگری به عنوان دستیار و کمک دخالت می‌کنند و مباشر قتل عمد را یاری می‌رسانند. با توجه به حساس و خطیر بودن بزه قتل عمد، به نظر می‌رسد وقوع معاونت در آن حتی نسبت به جرائم دیگر محتمل‌تر است به ویژه آنگاه که قتل با سبق تصمیم انجام گرفته باشد. از آنجا که مداخله در وقوع قتل عمد می‌تواند به صورت شرکت در قتل عمد هم صورت گیرد بیان توضیحی - هرچند مختصر - در باره تفاوت شرکت و معاونت در جرم، ضروری به نظر می‌رسد. حقوقدانان مشخصه‌هایی را در تفاوت هر یک از این دو گونه مداخله ذکر کرده‌اند.

به طور خلاصه، تفاوت معاون و شریک آن است که معاون جرم؛ هم چنان که از اسامش پیداست، نقش اعانه و کمک رسانی به مباشر را دارد. او در گردونه ارتکاب جرم، زیر مجموعه‌ای از عوامل مداخله‌گر در ارتکاب جرم است که مستقیماً در عرصه انجام عنصر مادی آن وارد نشده است. بلکه

۱- قتل، به ویژه آن که با سبق تصمیم و یا طرح ریزی قبلی باشد، معمولاً با فعالیت گروهی همراه است. البته نوع خاصی از جرم سازمان یافته که در آن، یک نفر رهبری گروه مداخله‌کننده در وقوع جرم را بر عهده می‌گیرد در ماده ۴۵ ق.م.ا.پ.س. پیش‌بینی شده است. معاونت در جرم و همچنین شرکت در آن، مشمول این فرض خاص نیست.

تنها، عامل مستقیم و بلا واسطه ارتکاب جرم را یاری رسانده است و به اصطلاح دستی از دور بر آتش دارد.^(۱)

بر خلاف معاون، شریک جرم، مستقیماً در ارتکاب عنصر مادی جرم دخالت می‌کند. شرکت در جرم، در واقع اجتماع چند مباشر در ارتکاب آن است. به هر یک از مباشرین این مجموعه، شریک جرم گفته می‌شود. جرم را یک نفر مرتکب نشده است بلکه چند نفر، با هم به ارتکاب آن دست زده‌اند. مانند این که چند نفر با ضربات چاقو، شخصی را بکشند.

معاون جرم، در همین فرض، ضربه‌ای به مقتول وارد نمی‌کند بلکه خارج از صحنه جرم، به نحوی که در قانون پیش بینی شده است مباشر یا مباشرین جرم را یاری می‌رساند. مثلاً، چاقو را برای آنان فراهم می‌کند، محل اختفای مقتول را به آن‌ها نشان می‌دهد، با نگهداری در اطراف صحنه جرم، مراقبت می‌کند کسی متوجه منازعه نشود، یا مقتول را نگه می‌دارد تا قدرت مقاومت او را در هم شکنند و قاتلین با سهولت بیشتری او را بکشند.

البته، همکاری و مساعدت معاون قتل عمد با مباشر اصلی، به هر شکلی، جرم و قابل مجازات نیست بلکه فقط اگر به شکلی از موارد مطروحه در قانون باشد قابل مجازات خواهد بود. در غیر این صورت، با وجودی که عمل او نوعی مساعدت و اعانه به مباشر است اما قانوناً معاونت در جرم محسوب نمی‌شود. و فقط اگر مستقلاً جرم باشد، به عنوان آن جرم مستقل مجازات خواهد شد.

«شرکاء جرم کسانی هستند که عملاً در ارتکاب عمل مجرمانه شرکت می‌کنند. علاوه بر شرکاء جرم، ممکن است افراد دیگری هم باشند که مباشر یا شرکاء جرم را در انجام عمل مجرمانه معاونت و مساعدت کنند. این‌ها کسانی هستند که مرتکب خود عمل مجرمانه نمی‌شوند و به یکی از صورت‌هایی که در قانون پیش بینی شده مجرم یا مجرمین را در ارتکاب جرم کمک می‌نمایند. این فرد یا افراد را معاون جرم می‌نامند.»^(۲) بر این اساس، معاون قتل عمد مطلقاً قابل مجازات نیست بلکه باید اقدامات او مطابق با

۱- توضیح فوق، صرفاً جهت روشن شدن معاون جرم در مقایسه با شریک جرم است و این، بدان معنی نیست که هر نوع یاری رساندنی، مشمول مجازات است؛ بلکه هم چنان که خواهیم گفت، مجازات او مشروط بر این است که عملش با یکی از موارد مذکور در قانون برای معاونت منطبق باشد.

۲- پرویز صانعی، حقوق جزای عمومی ج دوم، ص ۸۳.

یکی از اشکال مذکور در بندهای سه گانه ماده ۴۳ ق.م.ا باشد.^(۱)

با روشن شدن تفاوت معاون از شریک جرم، جایگاه موضوع نوشتار حاضر که به "معاونت در قتل عمد" اختصاص دارد، مشخص تر می شود. درک و فهم وضعیت معاون قتل عمد از نظر مجازات، قابل گذشت بودن یا نبودن مجازات وی و تأثیر گذشت شاکی خصوصی بر تخفیف یا انتفاء مجازات معاون و یا بی تأثیر بودن گذشت فوق و... از جنبه هایی است که اقتضای تأمل و بررسی دقیق در خصوص معاون قتل عمد را دارد.

این نوشتار، کوششی است در راستای تبیین ابعاد مختلف جرم معاونت در قتل عمد که در آن، ضمن آن که مواضع حقوق کیفری ایران درباره موضوع مذکور، تجزیه و تحلیل شده است، به دلیل ارتباط این موضوع با مسائل فقهی، دیدگاههای فقه هم درباره آن تا حدودی مورد بررسی قرار گرفته است. دقت در سئوالاتی که درباره معاونت در قتل عمد طرح است، و ما آن ها را در قسمت "سئوالات ویژه تحقیق" آورده ایم، اهمیت بررسی جنبه های گوناگون موضوع فوق را بیشتر نشان می دهد. در این نوشتار، ما در حد امکان و توانائی های محدود علمی خود، به بررسی این جنبه ها و پاسخ به سئوالات فوق، پرداخته ایم.

امید آن که مورد قبول درگاه حق و هم چنین مورد استفاده دانش پژوهان قرار گیرد. تذکر نواقص یا اشتباهات از سوی خوانندگان مورد امتنان خواهد بود.

إِيَّاهُ نَسْتَعِينُ و عَلَيْهِ التَّكْلَانِ

قم - تابستان ۱۳۷۹.

ابراهیم پور

۱- ماده ۴۳ ق.م.ا اشخاص زیر معاون جرم محسوب و با توجه به شرایط و امکانات خاطی و دفعات و مراتب جرم و تعدد از وعظ و تهدید و درجات تعزیر، تعزیر می شوند: ۱- هرکس دیگری را تحریک یا ترقیب یا تهدید یا تطمیع به ارتکاب جرم نماید و یا به وسیله دسیسه و فریب و نیرنگ موجب وقوع جرم شود. ۲- هرکس با علم و عمد وسایل ارتکاب جرم را تهیه کند و یا طریق ارتکاب آن را با علم به قصد مرتکب ارائه دهد. ۳- هرکس عالماً، عامداً وقوع جرم را تسهیل کند. تبصره ۱- برای تحقق معاونت در جرم وجود وحدت قصد و تقدم و اقتران زمانی بین عمل معاون و مباشر جرم شرط است. تبصره ۲- در صورتی که برای معاونت جرمی مجازات خاص در قانون یا شرع وجود داشته باشد همان مجازات اجرا خواهد شد.

فهرست مطالب

صفحه	مطالب
	فصل اول: کلیات
۱	مبحث اول: مقدمات بحث
۱	گفتار اول: تبیین موضوع معاونت در قتل عمد
۲	گفتار دوم: اهداف نوشتار حاضر
۲	گفتار سوم: سؤال‌های ویژه مطرح درباره معاونت در قتل عمد
۴	گفتار چهارم: فرضیه‌های مربوط به معاونت در قتل عمد
۵	گفتار پنجم: سابقه تحقیقات انجام یافته درباره معاونت در قتل عمد
۶	گفتار ششم: شیوه تحقیق و موانع و مشکلات آن
۶	الف: روش تحقیق
۶	ب: موانع و مشکلات
۶	مبحث دوم: توضیح واژه‌ها:
۷	گفتار اول: معاونت
۷	الف: در حقوق
۸	ب: از دیدگاه فقه
۱۰	گفتار دوم: قتل عمدی
۱۰	الف: در حقوق
۱۱	ب: از دیدگاه فقه
۱۱	مبحث سوم: شرایط کلی تحقق معاونت در جرم
۱۲	گفتار اول: وضعیت عمل مباشر
۱۲	الف: جرم بودن عمل مباشر
۱۲	ب: انجام یا شروع به انجام توسط مباشر
۱۳	گفتار دوم: تحقق عمل مثبت مادی توسط معاون

۱۵	گفتار سوم: آگاهی معاون از قصد مجرمانه مباشر (سوء نیت یا وحدت قصد)
۱۹	گفتار چهارم: تقدم یا اقتران زمانی عمل معاون نسبت به عمل مباشر
۲۰	مبحث چهارم: نظام‌های مختلف تعیین کیفر برای معاون جرم و جایگاه آن در حقوق کیفری ایران
۲۱	گفتار اول: نظام مجرمیت عاریه‌ای (وابستگی) مطلق
۲۲	گفتار دوم: نظام مجرمیت عاریه‌ای (وابستگی) نسبی
۲۴	گفتار سوم: نظام مجرمیت مستقل
۲۴	یادآوری: نقد نظام مجرمیت مستقل
	فصل دوم: معاونت در جرم و معاونت در قتل عمد در حقوق کیفری ایران از سال ۱۳۰۴ هـ.ش تا سال ۱۳۷۰
۲۶	مبحث اول: نظام حقوقی ایران در تعیین مجازات معاون جرم
۲۶	گفتار اول: قانون مجازات عمومی سال ۱۳۰۴
۲۶	الف: صورت کلی معاونت در جرم
۲۷	ب: معاونت در قتل عمد
۲۷	گفتار دوم: قانون مجازات عمومی سال ۱۳۵۲
۲۷	الف: صورت کلی معاونت در جرم
۲۸	ب: معاونت در قتل عمد
۲۸	گفتار سوم: قانون راجع به مجازات اسلامی سال ۱۳۶۱
۲۸	الف: صورت کلی معاونت در جرم
۲۹	ب: معاونت در قتل عمد
۳۰	گفتار چهارم: قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۷۰
۳۰	الف: صورت کلی معاونت در جرم
۳۴	ب: معاونت در قتل عمد
۳۷	مبحث دوم: تاثیر تجزّی و ایجاد اخافه عمومی در مجازات معاون قتل عمد
۳۷	گفتار اول: عدم تجزّی و عدم ایجاد اخافه عمومی توسط مباشر قتل عمد
۳۸	گفتار دوم: تجزّی و ایجاد اخافه عمومی توسط مباشر قتل عمد

۴۰	مبحث سوّم: تأثیر گذشت اولیای دم در مجازات معاون قتل عمد
۴۰	گفتار اوّل: گذشت اولیای دم منحصرأ از مباشر قتل عمد
۴۲	گفتار دوّم: گذشت اولیای دم منحصرأ از معاون قتل عمد
۴۲	الف: معاونت‌های به طُرُق ممسک و ناظر
۴۲	ب: غیر از معاونت‌های به طُرُق ممسک و ناظر
۴۳	گفتار سوّم: گذشت اولیای دم:
۴۳	الف: گذشت اولیاء دم از مباشر و معاون قتل عمد
۴۳	ب: عدم گذشت اولیای دم از هیچیک از مباشر و معاون قتل عمد
۴۴	فصل سوّم: فرض‌های خاص معاونت در قتل عمد
۴۴	مبحث اوّل: موارد عدم قابلیت انتساب جرم به معاون قتل عدم
۴۴	گفتار اوّل: صِغَر
۴۵	گفتار دوّم: جُنُون
۴۷	گفتار سوّم: حالت ضرورت و اجبار
۴۸	گفتار چهارم: مستی
۵۰	مبحث دوّم: موارد زوال مسئولیت کیفری معاون قتل عمد
۵۲	گفتار اوّل: دفاع مشروع
۵۳	گفتار دوّم: حکم آمر قانونی
۵۴	گفتار سوّم: عفو عمومی
۵۵	گفتار چهارم: اشتباه
۶۰	مبحث سوّم: فرض‌های صدور قرار موقوفی تعقیب در مورد معاون قتل عمد
۶۱	گفتار اوّل: فوت معاون
۶۴	گفتار دوّم: مرور زمان
۶۷	مبحث چهارم: معاونت‌های مشمول مجازات خاص در شرع یا قانون
۶۷	گفتار اوّل: معاونت‌های مشمول مجازات خاص در شرع
۶۷	الف: ممسک

۶۸	ب: ناظر
۶۹	گفتار دوم: معاونت‌های مشمول مجازات خاص در قانون
۶۹	الف: مصونیت
۷۱	ب: رضایت مجنی علیه
۷۳	مبحث پنجم: تاثیر کیفیات شخصی مباشر در مجازات معاون جرم (تحلیل ماده ۴۴ ق.م.ا)
۷۶	فصل چهارم: مطالعه تطبیقی معاونت در قتل عمد در فقه و حقوق کیفری برخی از کشورها
۷۶	مبحث اول: مبنای فقهی مجازات معاونت در قتل عمد
۷۸	گفتار اول: تعلق تعزیر به اعمال حرام و مخالف مصالح عمومی
۸۸	گفتار دوم: قلمرو اعمال مجازات تعزیری
۹۰	مبحث دوم: بحثی درباره حق الله و حق الناس یا جرایم غیر قابل گذشت و قابل گذشت
۹۱	گفتار اول: حق الله و حق الناس و انطباق جرم معاونت در قتل عمد با آن
۹۳	گفتار دوم: برخی از آثار مترتب بر حق الله و حق الناس و ارتباط آنها با جرم معاونت در قتل عمد
۹۸	مبحث سوم: معاونت در قتل عمد در حقوق کیفری برخی از کشورها
۹۸	گفتار اول: حقوق کیفری فرانسه
۹۹	گفتار دوم: حقوق کیفری مصر
۹۹	نتیجه بحث
۱۰۱	ضمائم
۱۰۳	منابع و مأخذ
۱۰۶	علائم اختصاری

فصل اوّل

کلیّات

مبحث اول:

مقدمات بحث:

ورود ناگهانی و بدون زمینه چینی قبلی به متن اصلی موضوع، منطقاً کاری پسندیده نیست و بهتر آن است که قبل از شروع به فراز اصلی نوشتار، برخی از مقدمات که چشم اندازی کلی به موضوع می‌افکنند، بیان شوند. این مقدمات گرچه گذرا و مختصرند اما فوایدی را به دنبال دارند؛ دورنمایی از کل نوشتار را بر ذهن خواننده منعکس می‌کند، پیشاپیش دریچه‌هایی را بر روی خواننده می‌گشاید تا او گرهی را که نویسنده می‌خواهد آن را بگشاید ببیند، مسأله‌ای که مشغله ذهنی نویسنده است را دریابد و در یک کلام دقیقاً احساس کند نوشتار در صدد تفهیم چه چیزی است.

گفتار اول - تبیین موضوع معاونت در قتل عمد:

جرائم از یک منظر به سه دسته تقسیم می‌شوند؛ (۱) جرائمی که فقط دارای جنبه خصوصی می‌باشند مانند ایراد صدمه بدنی عمدی به یک شخص. مرتکب این نوع از جرائم با گذشت شاکی، قابل تعقیب نیست. (۲) جرائم عمومی که علیه مصالح جامعه صورت می‌گیرد مانند جاسوسی، جرائم فوق. تحت هیچ شرایطی قابل گذشت نیست. (۳) جرائمی که دارای هر دو جنبه عمومی و خصوصی می‌باشند مانند منازعه دسته جمعی در معابر عمومی،^(۱) چنان چه منتهی به ضرب و جرح شود. جرم مذکور از جهت ایراد ضرب و جرح جنبه خصوصی دارد و با مجرم آن مانند جرائم دسته اول برخورد می‌شود. اما نظر به اینکه، منازعه دسته جمعی در معابر عمومی، به نوعی، اخلال در نظم جامعه را به دنبال دارد. قانون‌گذار از این جهت، آن را قابل گذشت ندانسته و با وجود گذشت شاکی هم، مجرم آن قابل تعقیب است.

۱- موضوع ماده ۶۱۵ ق.م.ا.

در مورد جرم معاونت در قتل عمد، باید بررسی و معلوم شود که این جرم جزء کدام دسته از جرائم سه گانه فوق است؟ روشن است که قرار گرفتن جرم مذکور در هر یک از دسته‌های فوق، آثار حقوقی خاصی دارد همان طور که در توضیح اقسام سه گانه مذکور بیان شد. نوشتار حاضر، در صدد بررسی و تجزیه و تحلیل جرم معاونت در قتل عمد از این منظر است که آیا یک جرم خصوصی صرف است، یا عمومی صرف یا مانند دسته سوّم مرکب از هر دو جنبه است. نیز، اگر جنبه عمومی دارد، آن جنبه عمومی چیست و چه آثار حقوقی را با خود به دنبال دارد.

گفتار دوم - اهداف نوشتار حاضر:

هدف، در هر کاری، پرتوی است که بر مسیر حرکت افکنده می‌شود و سبب می‌گردد تا فاعل آن کار، امکانات، انرژی و همه عوامل دخیل در بستر کار را به شکلی منطقی به کار گیرد، از بهره‌وری نابجا از امکانات مذکور بپرهیزد و با موفقیت نتیجه مطلوب را از فعالیت خود بگیرد بدون اینکه چیزی را هدر بدهد.

در بررسی جنبه عمومی معاونت در قتل عمد، مقصد آن است که در یک پرونده قتل عمدی که در آن معاونی هم نقش داشته است، مشخصاً تکلیف قاضی رسیدگی کننده را روشن و معین کنیم که در فرض‌های مختلف، چه تصمیم قضائی را در خصوص معاون قتل عمد بگیرد. نیز، با مبانی علمی قوانین مربوط به معاونت در قتل عمد آشنا شویم چرا که قانون، کالبد بی‌روحی است که روح آن. همین تجزیه و تحلیل پایه‌هایی است که قانون بر آن‌ها استوار شده است.

از طرفی مجموع مواد قانونی کشور درباره معاونت در قتل عمد، به گونه‌ای تنظیم نشده است که به طور جامع درباره همه صور آن اظهار نظر کند و تمام سئوالاتی را که درباره آن به ذهن خطور می‌کند پاسخ بدهد. نوشتار حاضر، به عنوان هدف سوّم، در صدد رفع این نقیصه، البته در حد توان و مقدرات خویش، می‌باشد.

گفتار سوم - سئوال‌های ویژه مطرح درباره معاونت در قتل عمد:

صرف نظر از سئوالاتی که به طور عام درباره معاونت در جرم مطرح است^(۱) و همه آن سئوالات

۱- سئوالات فوق فراوانند که تعدادی به عنوان نمونه ذکر می‌شوند: به چه کسی، معاون جرم می‌گویند یا در چه شرائطی معاونت در جرم

در باره معاونت در قتل عمد هم روی می‌کند، سئوالات خاصی هم در مورد جرم معاونت در قتل عمد قابل طرح است: آیا مصادیقی را که قانون درباره اشکال مختلف معاونت ذکر کرده است به گونه‌ای فراگیر است که تمام موارد معاونت در قتل عمد را شامل می‌شود یا چنین نیست؛ بلکه مجازات بعضی از صور معاونت در قتل عمد مانند ممسک و ناظر را مطابق با تبصره دوم ماده ۴۳^(۱) و اصل ۱۶۷^(۲) قانون اساسی به شرع و منابع معتبر اسلامی احاله کرده است؟ آیا معاونت در قتل عمد حق الناس است و در نتیجه با اعلام گذشت اولیای دم، دیگر معاون قتل عمد قابل تعقیب و مجازات نیست یا این که حق الله می‌باشد که گذشت اولیای دم، مجازات او را به کلی منتفی نمی‌کند؟ و به طور کلی، تاثیر گذشت اولیای دم در مجازات معاون قتل عمد چیست؟ درباره معیار حقوقی و مبنای فقهی مجازات معاون جرم، که با سئوال قبل هم مرتبط می‌باشد، سئوالاتی مطرح است؛ آیا از نظر حقوقی، مجازات مذکور جنبه خصوصی دارد یا عمومی^(۳)؛ نیز، از دیدگاه فقه، این مجازات، نوعی تعزیر است و حق حکومت و اعمال حاکمیت حاکم اسلامی یا صرفاً به منظور تشفی اولیای دم برای معاون قتل عمد، مجازات منظور شده است؟ آیا اگر مجازات فوق را از قبیل تعزیر و حق حکومت دانستیم، پس از گذشت اولیای دم، حاکم اسلامی هم اختیار عفو او را دارد یا در هر صورت قابل مجازات است؟ نیز، آیا مجازات معاون قتل عمد، حد و یا تعزیر منصوص است؟ سئوال اخیر، در مورد مجازات دو نوع خاص از معاونت در قتل عمد، یعنی ممسک و ناظر، با توجه به اینکه مجازاتهای مشخص و معینی در شرع برای آنها منظور شده است، به صورت جدی تری مطرح است. آیا معاونت

محقق می‌شود؟ آیا در قانون کشور، مصادیقی برای نحوه معاونت در جرم ذکر شده است؟ اگر آری، آن مصادیق کدامند؟ جهات افتراق معاونت در جرم با شرکت و هم چنین تسبیب در جرم چیست؟ مبنای فقهی و نیز معیار حقوقی مجازات معاون جرم چیست؟ میزان مجازات معاون جرم در مقایسه با مباشر اصلی از نظر شدت و ضعف چقدر است؟ و سئوالانی از این قبیل.

۱- تبصره دوم ماده ۴۳ ق.م.ا. در صورتی که برای معاونت جرمی، مجازات خاص در قانون یا شرع وجود داشته باشد همان مجازات اجراء خواهد شد.

۲- اصل ۱۶۷ قانون اساسی: «قاضی موظف است کوشش کند حکم هر دعوا را در قوانین مدونه بیابد و اگر نیابد با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر حکم قضیه را صادر نماید و نمی‌تواند به بهانه سکوت یا نقص یا اجمال یا تعارض قوانین مدونه از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزد».

۳- توجه داریم که نتیجه خصوصی به حساب آوردن مجازات فوق آن است که با گذشت اولیای دم، دیگر معاون قتل عمد قابل مجازات نباشد و نتیجه عمومی دانستن آن هم عکس فرض مذکور است.

در قتل عمد، از قبیل برخی از معاونت‌های در بعضی جرائم می‌باشد که بدلیل اهمیت خاصی که دارند، قانون‌گذار آن‌ها را به عنوان یک جرم مستقل به حساب آورده است؟ آیا مجازات معاون قتل عمد، تابعی از مجازات مباشر آن یا، مستقل از آن است؟ و سئوالات متعدد دیگر، در میان سئوالات مطروحه فوق، سؤال اصلی نوشتار حاضر آن است که آیا مجازات معاون قتل عمد هم همچون قصاص حق الناس است و باگذشت اولیاء دم منتفی می‌گردد یا حق الله بوده با وجود گذشت اولیاء دم همچنان در مورد وی به اجرا گذاشته می‌شود؟ یا اینکه مشمول فرض سوئی بوده باید بین موردی که عمل معاون قتل عمد واجد پیامدهای عمومی از قبیل اخلال در امنیت جامعه، احتمال ارتکاب توسط دیگران (تجری) و... می‌باشد یا فاقد آن، قائل به تفسیل شویم؟

گفتار چهارم - فرضیه‌های مربوط به معاونت در قتل عمد:

فرضیه‌های این نوشتار به قرار زیر است:

۱- قانون مجازات اسلامی در مورد اشکال و مصادیق مختلف معاونت در قتل عمد فراگیر نیست، بلکه مجازات برخی از صور آن، مطابق با تبصره دوم ماده ۴۳ ق.م.ا و اصل ۱۶۷ ق.ا به شرع و منابع معتبر اسلامی احاله شده است.

۲- جرم معاونت در قتل عمد، چنانچه دارای پیامدهای منافی با مصالح عمومی مانند ایجاد اخافه عمومی و یا تجری معاون یا دیگران باشد از قبیل حق ولایی یا سلطانی خواهد بود - که در این فرض عفو و یا عدم عفو او در اختیار حاکم اسلامی است - در غیر اینصورت جرم مذکور حق الناس می‌باشد. توضیح آنکه در فرض اول معاونت در قتل عمد منحصرأ حق الناس نیست بلکه تلفیقی از حق الناس و حق الحکومه است. گذشت اولیاء دم در این فرض فقط می‌تواند از موجبات تخفیف مجازات باشد.

۳- ماهیت مجازات معاون قتل عمد در فرض اول مذکور در بند دوم از نوع تعزیر شرعی است.

۴- قانون‌گذار ایران، در تعیین مجازات معاون قتل عمد از سیستم وابستگی نسبی مجازات معاون به مباشر اصلی جرم تبعیت کرده است.

گفتار پنجم - سابقه تحقیقات انجام شده در مورد معاونت در قتل عمد:

در میان کتب حقوقی انتشار یافته توسط حقوقدانان کشور، چه در زمینه حقوق جزای عمومی و چه در موضوع جزای اختصاصی، کمتر کتابی است که به موضوع معاونت در قتل عمد، اشاره‌ای نکرده باشد. البته، همان طور که گفته شد به موضوع فوق، اشاره‌ای، آنهم گذرا کرده‌اند و هیچ کدام، به عنوان یک بحث مستقل، به بررسی تفصیلی آن نپرداخته‌اند. هر چند با استفاده از اصول کلی حقوقی که درباره معاونت در جرم بیان کرده‌اند می‌توان جرم معاونت در قتل عمد را، تحلیل و بررسی کرد. مواد قانونی که درباره معاونت در جرم تدوین شده‌اند نیز می‌توانند در تحلیل معاونت در قتل عمد، مورد استفاده قرار گیرند.

در میان پایان نامه‌های دانشجویان نیز، تا آن جا که عناوین پایان‌نامه‌های مضبوط در لیستهای جمع آوری شده مورد بررسی قرار گرفت عنوان معاونت در قتل عمد به عنوان یک موضوع مستقل یافت نشد. البته پایان نامه‌های با عنوان معاونت در جرم، فراوان دیده شد ولی روشن است که در پایان نامه‌های فوق، موضوع معاونت در قتل عمدی به صورت استطرادی و تبعی به صورت مختصر مورد بررسی قرار گرفته است نه به صورت مبسوط و مفصل. موضوع شرکت در قتل هم، عنوان پایان نامه‌های متعددی را به خود اختصاص داده بود که آن‌ها هم ارتباطی با معاونت در قتل پیدا نمی‌کند. در میان عناوین پایان نامه‌ها، فقط یک عنوان مشاهده شد که نسبت به عناوین پایان نامه‌های یاد شده می‌تواند ارتباط بیشتری با معاونت در قتل عمد پیدا کند. عنوان فوق به قرار زیر بود: معاونت در جرائم مشمول حدود، قصاص، تعزیرات در قانون مجازات اسلامی^(۱). همان طور که با تأمل در عنوان پایان نامه مذکور معلوم می‌شود، معاونت مشمول قصاص؛ یعنی معاونت در قتل عمد، گرچه در آن بررسی شده است اما این بررسی، یکی از زیر مجموعه‌های عنوان پایان نامه را تشکیل می‌دهد. گرچه با مقداری جست‌وجو، متن پایان نامه مذکور به دست نیامد تا مطالب آن مطالعه شود اما قدر مسلم آن است که پایان نامه فوق نیز مانند کتب و پایان نامه‌هایی که در ابتدای این گفتار ذکر شد، به صورت مستقل به موضوع معاونت در قتل عمد نپرداخته است بلکه آن را به عنوان یکی از موضوعات عنوان کلی پایان نامه خود، بررسی کرده است.

۱- نویسنده پایان نامه مذکور، آقای علی فخرمانی از دانشگاه شهید بهشتی است. در سال ۱۳۷۱ دفع آن صورت گرفته است و استاد راهنمای آن آقای منوچهر جزایلی بود.